

УДК 368

Н. В. Добіжа,
к. е. н., доцент кафедри „Фінанси і кредит” Вінницького інституту економіки THEU

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

N. V. Dobizha,
Ph.D.,
assistant professor of "Finance and Credit", Vinnitsa Institute of Economics TNEU

CURRENT STATUS AND PROBLEMS OF AGRICULTURAL INSURANCE IN UKRAINE

У статті досліджено стан сільськогосподарського страхування в Україні. Висвітлено основні проблеми та дано пропозиції щодо їх вирішення.

The article examines the state of agricultural insurance in Ukraine. The basic problem is given and suggestions for their solution. Key words: system of agricultural insurance, the business of insurance.

Ключові слова: сільськогосподарське страхування, страхова діяльність, страхові послуги, страхові тарифи.

Keywords: agricultural insurance, insurance activity, insurance services, insurance rates.

Постановка проблеми На сьогоднішній день сільське господарство вважається однією з найризикованіших сфер підприємницької діяльності. Це зумовлюється тим, що доходи сільськогосподарських товаровиробників на 70% залежать від природньо-кліматичних умов і непередбачуваних подій. Найпоширенішим способом мінімізації ризиків і стабілізації доходів аграрних підприємств є страхування, яке в свою чергу дає можливість компенсувати втрати внаслідок непередбачуваних подій, гарантує збереження певного рівня доходу, що дозволяє підвищити кредитоспроможність у відносинах з комерційними банками та іншими кредиторами.

Але, на жаль, сьогодення свідчить про те, що страхування сільськогосподарських ризиків залишається в нерозвинутому стані. Переважна більшість господарств не здійснюють страхування ні своєї виробничої діяльності, ні майна. За неофіційними даними у 2005 році страхові компанії, що спеціалізуються на сільгоспстрахуванні зібрали менше як 500 тис. грн. платежів. Якщо порівняти цю цифру із загальним обсягом премій на страховому ринку, то частка агрострахування становитиме лише 1%. У першу чергу, це зумовлене невеликою кількістю реально діючих страхових компаній, їх фінансовою слабкістю та нерозвиненістю філіальної мережі в регіонах, що здорожчує й ускладнює доступ сільськогосподарських підприємств до страхових продуктів, та невідповідністю страхових послуг реальним потребам страхувальників через високі тарифи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних вчених немає єдиного підходу до страхового захисту сільськогосподарських підприємств. Певні розбіжності є також при визначенні об'єктів страхування та страхових тарифів як специфічної ціни на страхові послуги. Ці проблеми неодноразово розглядаються у працях таких вчених як С.С. Осадець, Д.В. Полозенко, В.Д. Базилевич, О.Д. Заруба, М.С. Клапків, О.О.Слісаренко та інших, проте вивчення цих робіт свідчить про наявність багатьох нерозв'язаних проблем.

Формулювання цілей статті. Важливість дослідження стану системи агрострахування, відсутність комплексного, системного підходу до висвітлення та вирішення проблем в даній галузі, наукова та практична значущість зазначених питань обумовили вибір теми статті, визначили мету, завдання та зміст дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що в сільському господарстві існує 5 конкретних об'єктів страхування: нерухоме майно, транспортні засоби і сільськогосподарська техніка, врожай, тварини і багаторічні насадження.

Розмір страхових тарифів на страхування сільськогосподарських ризиків характеризується значною розбіжністю – від 0,1 до 18% страхової суми. Загалом, на страхові тарифи впливають попередня історія страхування та виробничі технології виробництва сільськогосподарської продукції, а також географічне розташування страхувальника та кількість років його функціонування на ринку. Так наприклад аналіз таблиці 1, де показані максимальні розміри страхових тарифів за договорами обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур, свідчить про те, що найвищі страхові тарифи спостерігаються у Донецькій області. Особливо це стосується технічних культур – 9,5% від страхової суми. Найнижчі тарифи у Полтавській області.

Таблиця 1.
Розміри страхових тарифів за договорами обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур

Області	Озимі культури	Ярі, зернові, зернобобові.	Цукрові буряки	Технічні культури
Вінницька	8,5	7	9,5	9
Донецька	8,5	7,5	9,5	9,5
Полтавська	7,5	7	9	7
Тернопільська	7,5	7	9	8,5

На нашу думку, головна причина, яка спонукає сільськогосподарських виробників брати участь у страхуванні, це необхідність страхувати заставу під час отримання кредиту в банку. Отже, господарства, які користуються послугами комерційних банків, більшою мірою схильються до страхування свого виробництва чи майна.

У 2012 році сільськогосподарську техніку страхували загалом 10,4% діючих сільськогосподарських товариств, з яких 6,7% - це ті, хто отримував кредити, і 3,7% - ті, хто не отримував кредитів. Виробничі споруди страхували 2,2% зареєстрованих сільськогосподарських підприємств, з них 1,5- отримали кредити, 0,7 - не отримували кредити. Сільськогосподарських тварин страхували 3,8% (відповідні цифри складають 2,8 та 1%).

Щодо страхування сільськогосподарських культур, то тут різниця між тими, хто отримував і хто не отримував кредити, є ще більш значущою. Зокрема, з 5,1% сільгоспвиробників які страхували зернові культури, 4,8% представлені тими, хто робив це з метою отримання кредиту. Технічні культури та овочі страхували тільки задля отримання кредиту.

Як бачимо, страхування сільськогосподарських ризиків в Україні здійснюється переважно з метою отримання кредиту. Проте проведені нами дослідження свідчать про те, що сільгоспвиробники розуміють, що основним завданням страхування є зниження ризиків, пов'язаних з їхнім виробничим процесом, а не слугувати лише як допоміжний засіб для отримання кредиту. Крім розуміння сільськогосподарськими виробниками значення страхування як інструменту управління ризиками, в них є бажання надалі страхуватися більше.

На нашу думку, значно перебільшеним є твердження про те, що в аграрному секторі України не існує попиту на страхові послуги. Більше того, якщо 74,8% сільгоспвиробників закінчили рік без збитків (39,5% з яких мали прибутки), то можна стверджувати, існує також платоспроможний попит на ці послуги. Звичайно, не можна говорити про 100% охоплення сільгоспвиробників страхуванням, і такого охоплення немає ніде в світі, проте можна говорити, що існують ефективні і прибуткові підприємства, які розуміють необхідність зменшення своїх виробничих ризиків та бажають робити це за допомогою страхування.

Серед ризиків, які найбільше загрожують виробництву, респонденти, насамперед, назвали природно-кліматичні ризики, зокрема, посуху (52,9% учасників опитування) та вимерзання (38,1% учасників опитування). Велику стурбованість у них викликають також стихійні лиха (32% опитуваних) та град (20% опитуваних). Серед ризиків, не пов'язаних з природно-кліматичними явищами, було названо пожежу (10,9%) та загрозу зниження закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію (21,4%). Щодо цінового ризику, то значення, якого сільськогосподарські виробники надають йому, може бути підставою для запровадження в Україні, поруч із страхуванням витрат та страхуванням врожаю, також страхування доходу від виробництва та реалізації певних сільськогосподарських культур. Цей вид страхування одночасно захищає би виробника і від падіння врожаю, і від падіння закупівельної ціни.

Як ми побачили з попередніх даних, в Україні є потенціал для подальшого розвитку ринку страхових послуг в аграрному секторі. Проте однією з суттєвих перешкод для збільшення ринку страхових послуг в аграрній сфері є недовіра сільськогосподарських виробників до страхових компаній. Сільгоспвиробники часто переконані, що отримання відшкодування в разі настання страхового випадку є досить складною справою. За даними опитування, з тих сільськогосподарських виробників, які стикалися з виникненням страхового випадку, відшкодування отримали 29,6%. Для 43% з тих, хто отримав відшкодування, обсяг відшкодування склав менше 20%. Половина з тих, хто отримали відшкодування, отримали його в період від 3-х до 6-ти місяців з моменту подання заяви на відшкодування, 32,4% - в період до 3-х місяців, і 17,6% - в період більше 6-ти місяців. Отже, успіх розвитку ринку страхування сільськогосподарських ризиків великою мірою залежатиме від того, чи довіряться сільгоспвиробники страховим компаніям.

На нашу думку, для того, аби викликати таку довіру, страхові компанії мають пропонувати сільгоспвиробникам прості і зрозумілі страхові продукти, докладно знайомити своїх клієнтів з умовами страхування, їх правами та обов'язками та сумлінно ставитися до процедур оцінки збитків. У ході дослідження було також виявлені думки сільськогосподарських виробників щодо можливих напрямів розвитку сільськогосподарського страхування. Надані пропозиції можна впорядкувати таким чином: зменшити страхові тарифи, що є найбільш суттєвою проблемою розвитку страхового ринку, спростити складну процедуру отримання страхового платежу, та процедуру страхування продукції, збільшити коло компаній, які пропонують страхові послуги. Нарешті, дослідженням було з'ясовано ставлення сільськогосподарських виробників до прийнятого 9 лютого 2012 року Верховною радою України Закону України "Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою", який спрямований на регулювання відносин у сфері страхування сільськогосподарської продукції, що здійснюється із державною підтримкою, з метою захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників, і спрямований на забезпечення стабільності виробництва в сільському господарстві

Найбільший відсоток відповідей (41,5%) свідчить про те, що сільгоспвиробники не знають про існування даного закону, 24,6% опитаних не підтримують його, вважаючи, що це є додатковий тягар для сільгоспвиробника, і 22,3% опитаних надають підтримку, мотивуючи це тим, що вона дозволить зменшити ризики. І саме головне, незважаючи на те, що Закон вступив в силу з 1 липня 2012 року, механізм державної підтримки сільськогосподарських ризиків все ще не працює. По-перше, до цього часу не затверджена необхідна підзаконна нормативно – правова база. По-друге, все ще продовжується процес ліцензування страхових компаній, які зацікавлені в проведенні такого виду страхування.

Головний результат, який варто підкреслити у зв'язку з цим питанням, це погана обізнаність сільськогосподарських виробників з умовами державної програми. Той факт, що відповіді на підтримку цієї програми та проти неї розподілились практично порівну, також говорить про те, що респонденти були погано обізнані із змістом програми. Отримані дані також ще раз показують відмінність між фермерськими господарствами та реформованими КСП у ставленні до програм державної підтримки: фермери підтримують такі програми менше, ніж реформовані КСП, тому що, по-перше, звикли більше покладатися на свої сили, ніж на допомогу держави, і, по-друге, з свого досвіду знають, що їхній доступ до таких програм, завжди є більш ускладнений.

Висновки. Сучасний стан фінансування та страхування аграрного сектора України знаходиться на перехідному етапі розвитку. Основним джерелом фінансування для сільськогосподарських виробників залишаються власні кошти. Страхування об'єктів аграрного сектора здійснюється головним чином у вигляді страхування застави з метою отримання кредиту. Проте наші дослідження засвідчують, що сільгоспвиробники більшого значення надають страхуванню як інструменту управління ризиками, ніж як засобу для отримання кредиту. Тому, для подальшого та більш інтенсивного розвитку страхування сільськогосподарських ризиків потрібно повернути довіру до страхових компаній, розширити спектр страхових послуг, і зробити їх доступними для всіх сільськогосподарських товаровиробників.

Література.

1. Закон „Про внесення змін до Закону України « Про страхування» від 4 жовтня 2001 року/www.rada.gov.ua
2. Проект Концепції Національної програми страхування сільськогосподарських ризиків від 19.11.2007/www.rada.gov.ua
3. Паска І.М. Досвід сільськогосподарського страхування за кордоном/www.btsau.kiev.ua
4. Якубович В. Законодавче регулювання в галузі страхування сільськогосподарських ризиків – основні аспекти та потреба у реформуванні.// www.agroinsurance.com

References.

1. Zakon „Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy « Pro strakhuvannia» vid 04.10.2001, available at:www.rada.gov.ua
2. Proekt Kontseptsii Natsional'noi prohramy strakhuvannia sil's'kohospodars'kykh ryzykiv vid 19.11.2007, available at:www.rada.gov.ua
3. Paska, I.M. “Dosvid cil's'kohospodars'koho strakhuvannia za kordonom”, available at:www.btsau.kiev.ua
4. Yakubovych, V. “Zakonodavche rehulivannia v haluzi strakhuvannia sil's'kohospodars'kykh ryzykiv”, *Osnovni aspekty ta potreba u reformuvanni*, available at:www.agroinsurance.com

Стаття надійшла до редакції 18.08.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"